

VĚDECKÉ SOCIÁLNÍ SÍTĚ JAKO NOVÝ INFORMAČNÍ ZDROJ

Anna Motejlková

Anotace

Jedním z nejnápadnějších počínů v oblasti sdílení informací bylo v poslední době jednoznačně rozšíření sociálních sítí. Tyto webové nástroje slouží především pro rychlé sdílení různých typů informací, ať už textových či multimediálních, širokému publiku v prostředí internetu. Jejich uplatnění nalezneme dnes již v široké škále lidských činností, postupně začínají čím dál tím více zasahovat i do oblasti vědy a výzkumu. Sociální sítě mohou vědcům sloužit mimo jiné jako velmi užitečný informační zdroj.

Klíčová slova

sociální sítě, informační zdroje

1. Úvod

Sociální sítě jsou dnes nedílnou součástí života většiny aktivních uživatelů internetu, využívá je již více než 2 miliardy lidí na celém světě a jsou čím dál tím populárnější. S rostoucí popularitou se v poslední době začínají sociální sítě uplatňovat také v oblasti vědy a výzkumu. O využívanosti sociálních sítí ve vědecké komunitě svědčí mimo jiné množství publikovaných článků v odborných časopisech, nevjímají největší světové vědecké časopisy jako jsou Nature nebo Science. [1, 2]

2. Sociální sítě

Sociální sítě jsou webové služby, které umožňují jejich uživatelům vytvářet si vlastní úplně či pouze částečně veřejné profily, propojovat se s dalšími uživateli, komunikovat v reálném čase a sdílet textový či multimediální obsah (obrázky, videa, audio nahrávky) s možností ho kdykoli upravovat. [3] S tímto typem webového nástroje se dnes setkáváme ve většině odvětví lidského působení. V současné době využívají sociální sítě již více než 2 miliardy lidí na celém světě, což je přes 2/3 aktivních uživatelů internetu. [4, 5] Mezi nejvyužívanější sociální sítě patří Facebook, Twitter, LinkedIn, Pinterest a Google+. [6]

3. Vědecké sociální sítě

Z publikovaných průzkumů vyplývá, že vědci prostřednictvím sociálních sítí nejčastěji hledají doporučené publikace ve svém oboru, sdílejí odkazy na své vlastní publikace, hledají potenciální nové kolegy pro spolupráci a diskutují o výsledcích svého výzkumu. Sociální sítě dále umožňují vědcům velmi rychle, veřejně a bez omezení publikovat aktuální výsledky jejich vlastních výzkumů a sdílet je se zbytkem světa. K dispozici jsou různé typy příspěvků zahrnující zejména textové zprávy, fotografie či celá fotoalba a videa. Dále mohou též sledovat výsledky svých kolegů a komentovat je. Tyto možnosti dělají ze sociál-

ních sítí v dnešní době rychle se rozšiřujícího elektronického publikování také užitečný publikační nástroj. Vedle všeobecně hodně využívaných a známých sociálních sítí, k nimž patří Facebook, Twitter, LinkedIn a Google+, jsou mezi vědci oblíbené také pro ně přímo určené sítě Academia.edu, ResearchGate a Mendeley. [1, 2, 7–9]

3.1 Facebook

S počtem více než miliardy aktivních uživatelů denně je Facebook nejrozšířenější sociální sítí na světě. Autorem této úspěšné sociální sítě je Mark Zuckerberg, který ji založil již v roce 2004 společně s Dustinem Moskovitzem, Chrisem Hughesem a Eduardem Severinem. Mísí tvůrců Facebooku je zejména dát lidem možnost sdílet informace a vytvářet tak otevřenější a lépe propojený svět. Lidé využívají Facebook především, aby zůstali v kontaktu se svými přáteli a rodinou, zjistili, co se děje ve světě, a sdíleli a vyjadřovali to, na čem jim záleží. [10, 11]

Facebook umožňuje svým registrovaným uživatelům vytvářet nebo nahrávat množství různých typů textových i multimediálních informací. Veškeré vložené informace je poté možné sdílet v různých režimech, od sdílení s pouze určitým okruhem uživatelů Facebooku až po veřejné sdílení se všemi uživateli internetu. Přihlásit se do této sociální sítě je možné na adrese <https://www.facebook.com/>.

Facebook je jednoznačně nejvyužívanější sociální sítí na světě. O tom svědčí mimo jiné i fakt, že byl již přeložen do téměř 100 různých světových jazyků. Ačkoli je tato sociální sítí velmi oblíbená také mezi vědci, jak vyplývá z publikovaných výzkumů, používají ji především k soukromým, nikoli vědeckým účelům.

3.2 Twitter

Twitter je jedinečná sociální sítí s více než 300 milióny uživateli, jejímž cílem je umožnit každému uživateli okamžitě a bez bariér sdílet své myšlenky a různé informace. [12] Tato sítí slouží především pro sdílení krátkých textových zpráv o maximální délce 140 znaků, tzv. tweetů. Dále je možné s ostatními uživateli sdílet obrázky, videa nebo ankety. Vedle sdílení vlastních příspěvků mohou uživatelé též sledovat aktuální aktivitu ostatních. Přístupovat k síti Twitter je možné na adrese <https://twitter.com/>.

Neodmyslitelnou součástí jednotlivých příspěvků na Twitteru je označení pomocí tzv. hashtagů uvozených pomocí „#“ (tzv. mřížka, křížek či hash). Hashtag slouží pro obohacení příspěvků o klíčová slova či oblasti zájmu pro jejich snazší zařazení, propojení a vyhledávání. Využívání hashtagů je čím dál tím rozšířenější i na jiných sociálních sítích.

3.3 LinkedIn

LinkedIn je největší světovou profesní sociální sítí, kterou využívá přes 400 miliónů členů z více než 200 různých zemí. Založena byla tato sítí v roce 2003 a jejím posláním je propojit světové profesionály a tím zajistit jejich větší

produktivitu a úspěšnost. LinkedIn slouží především pro vyhledávání pracovních příležitostí a propojování lidí na profesní úrovni. [13]

Uživatelé mají prostřednictvím LinkedIn, dostupného z URL <https://www.linkedin.com/>, možnost dle svého profesního zaměření vyhledávat a propojovat se s dalšími profesionály či organizacemi z celého světa. Každý uživatel zde obvykle sdílí svůj životopis obsahující současné i předchozí profesní zkušenosti, dosažené vzdělání, profesionální a charakterové vlastnosti a oblasti svého zájmu.

Vedle konkrétních lidí využívají LinkedIn i různé organizace, které zde mají možnost zveřejňovat inzeráty na nové pracovní příležitosti. Dále mohou organizace samy vyhledávat pro ně potenciálně zajímavé kandidáty na budoucí zaměstnance na základě informací obsažených v osobních profilech uživatelů sítě.

3.4 Google+

Sociální síť Google+, ke které je možné se připojit na <https://plus.google.com/>, byla vytvořena společností Google v roce 2011 a je asi největším konkurentem Facebooku s velmi podobnými funkcemi a posláním. Rozšiřující možností je zde například sdružování přátel do kruhů, díky čemuž nemusíte své příspěvky sdílet se všemi přáteli, ale pouze s vybraným okruhem přátel. [14]

Stejně jako Facebook, je i Google+ využíván vědci převážně pro soukromé účely.

3.5 Academia.edu

Misí tvůrců platformy Academia.edu dostupné z URL <https://www.academia.edu/> je urychlit světový výzkum. Síť slouží akademickým pracovníkům, a to především pro sdílení jejich výzkumných prací, monitorování hloubkových analýz dopadu jejich výzkumu a sledování výzkumů dalších akademických pracovníků. [15] K jednotlivým vloženým publikacím je možné připojit i plné texty, případně odkaz na stránky vydavatele, kde je plný text dostupný. Uživatelé mohou dále zveřejňovat rychlé textové zprávy nebo fotografie, posílat ostatním uživatelům soukromé zprávy, sledovat jednotlivé uživatele nebo konkrétní vědní obory, které je zajímají, a vytvářet si vlastní seznam prací ostatních uživatelů pomocí funkce Bookmark. Při vkládání nového dokumentu je možné tuto událost okamžitě zveřejnit také prostřednictvím Twitteru. Užitečnou funkcí, kterou platforma nabízí, je možnost sledování různých typů statistik, jakými jsou například informace o počtu zobrazení a stažení jednotlivých článků uživatele, počty návštěv ostatními uživateli, ze které země tito uživatelé přicházejí, zda na práce uživatele odkazují a tak podobně.

Academia.edu je propojena s účty Google a Facebook, prostřednictvím kterých je možné se přihlásit bez nutnosti vytváření nového účtu. Každý uživatel by měl ke svému profilu připojit informaci o afiliacích k institucím, na nichž působí nebo dříve působil. Na základě afiliací je možné sledovat své kolegy, kteří mají též účet na platformě.

V současné době je na Academia.edu registrováno více než 33 miliónů akademických pracovníků a nalezneme zde přes 10 miliónů výzkumných prací. Uživatelé mohou sebe i své práce zařadit do cca 1,8 miliónů různých tzv. výzkumných zájmů, tedy vědních oborů. Měsíčně navštíví platformu Academia.edu přes 36 miliónů unikátních návštěvníků. [15]

3.6 ResearchGate

Sociální síť ResearchGate byla vytvořena vědci a je určena výhradně akademickým pracovníkům, což pocítíme například již při registraci, která je umožněna pouze pomocí univerzitního e-mailu. ResearchGate založili v roce 2008 lékaři Dr. Ijad Madisch a Dr. Sören Hofmayer a informatik Horst Fickenscher především z důvodu usnadnění spolupráce s přáteli a kolegy z jiných částí světa. Síť je dostupná z adresy <https://www.researchgate.net> a aktuálně má více než 9 miliónů registrovaných uživatelů. [16]

Posláním tvůrců ResearchGate je přispět k urychlení výzkumu, spojovat výzkumné pracovníky a usnadňovat jim sdílení a přístup k vědeckým publikacím a odborným znalostem. Prostřednictvím této sociální sítě mají uživatelé možnost sdílet své vlastní publikace a přistupovat k publikacím ostatních uživatelů, a to jak již veřejně publikovaným tak i ještě nepublikovaným. Jednotlivé práce je možné vkládat buď manuálně, automatickým stažením záznamu z databáze ResearchGate nebo nahráním z některého z referenčních manažerů (podporovány jsou formáty BibTex, RIS, MODS, RefWorks, Refer/BibIX, Dblp, a XML). Vložené plné texty publikací je pak možné prohlížet přímo prostřednictvím čtečky, která je součástí ResearchGate, kde lze zvýrazňovat a komentovat části textu.

Stejně jako při svém vzniku slouží i dnes ResearchGate také k propojování se a navazování spolupráce s dalšími kolegy a specialisty v oboru. Vedle vkládání vlastních publikací je možné také sledovat činnost dalších uživatelů a oborů podle oblasti vlastního zájmu. Uživatelé mohou pokládat ostatním odborné otázky prostřednictvím textových zpráv na svém profilu, získávat na ně odpovědi v podobě komentářů a tím nalézt řešení svých výzkumných problémů. Dále je možné posílat ostatním uživatelům soukromé zprávy. Platforma nabízí také sledování statistik čtení, stahování a citování uživatelových publikací. Poslední zajímavou funkcí jsou pracovní nabídky zveřejňované prostřednictvím ResearchGate, které jsou uživatelům automaticky nabízeny podle jejich výzkumného zaměření. [16]

3.7 Mendeley

Mendeley, umístěný na adrese <https://www.mendeley.com/>, je znám především jako referenční manažer vlastněný firmou Elsevier a slouží k organizaci vědeckých prací a pomoci při jejich citování. K použití je buď jako webová nebo desktopová aplikace. Mimo to lze Mendeley využít také pro sdílení nahraných prací s vybranými kolegy, online spolupráci a vyhledávání vědeckých prací a kontaktů. V současné době využívá Mendeley okolo 4 milionů uživatelů, což

z něj dělá třetí největší vědeckou sociální síť po Academia.edu a ResearchGate. [17–19]

Mendeley dále umožňuje svým uživatelům sledovat statistiky využívání jejich prací díky propojení s citační databází Scopus. Stačí přímo prostřednictvím Mendeley vyhledat své práce nebo své jméno ve Scopus a statistiky se zobrazí. Autor může sledovat počty citací, zobrazení a čtení jednotlivých publikací, a to i v závislosti na čase. [20]

4. Vědecké sociální sítě jako informační zdroj

I přesto, že jsou sociální sítě Facebook, Google+ a Twitter určeny především široké veřejnosti a dle průzkumů je i vědci využívají spíše k soukromým účelům, je zde možné nalézt mnoho odborných informací. Díky své vysoké popularitě mezi širokou veřejností investují dnes i vědecké a výzkumné organizace do své vlastní propagace na sociálních sítích. Sledovat tak prostřednictvím Facebooku, Google+, Twitteru i Linkednu můžete aktuální aktivity vysokých škol, výzkumných ústavů nebo nemocnic či knihoven. Na Twitteru a Linkednu je možné běžně sledovat také významné osobnosti, které zde sdílí nejen své vlastní aktivity ale i odkazy na zajímavé články či události.

Co se týče vědeckých sociálních sítí Academie.edu, ResearchGate a Mendeley, ty slouží vedle dříve zmíněného také k vyhledávání odborné literatury. Mendeley umožňuje prohledávat milióny výzkumných publikací. Každý nalezený záznam obsahuje vedle bibliografických údajů také seznam souvisejících článků, odkaz na platformu vydavatele, kde je umístěn plný text, možnost uložení záznamu a počet přečtení článku prostřednictvím Mendeley. U každého záznamu je dále informace, zda se jedná o Open Access publikaci. Open Access články lze též jednoduše vyfiltrovat.

Prostřednictvím sítí Academia.edu a ResearchGate lze prohledávat veškeré záznamy dokumentů, které vytvořili uživatelé těchto sítí, tedy samotní autoři publikací. Setkat se mohou uživatelé i s prozatím nepublikovanými články. V případě, že autor vložil k bibliografickému záznamu také plný text, ostatní uživatelé ho mohou bez omezení číst. Pokud není plný text k dispozici, obvykle se u záznamu objevuje odkaz na něj. Další možností je pak požádat o plný text článku přímo jeho autora, k čemuž slouží automaticky vložené tlačítko Request full-text nebo Request PDF. V ResearchGate může být dále vedle záznamu článku a plného textu vložen také seznam zdrojové literatury článku. Záznamy v seznamu referencí jsou po vložení autorem automaticky propojeny se záznamy již dříve od ResearchGate vloženými a tedy napojeny i na plné texty.

Jednou z velkých výhod sociální sítě ResearchGate je její indexování a propojení s Google a Google Scholar. Jednotlivé články zde uložené je tak možné vyhledávat také prostřednictvím těchto dvou vyhledávačů. V případě nalezení záznamu článku v Google Scholar je přímo vedle záznamu, který obvykle vede na plný text na platformě vydavatele, odkaz na plný text v ResearchGate. Academia.edu a záznamy článků zde nahrané jsou na rozdíl od ResearchGate indexovány pouze v Google, nikoli v Google Scholar.

5. Závěr

Sociální sítě představují dnes velmi mocný nástroj ve všech možných oblastech, vědu a výzkum nevyjímaje. Sociální sítě slouží vědcům mimo jiné jako velmi užitečný informační zdroj. Vedle nejoblíbenějších sociálních sítí Facebook, Twitter, LinkedIn a Google+ jsou mezi vědci oblíbené i pro ně přímo určené sítě Academia.edu, ResearchGate a Mendeley. První čtyři zmíněné sociální sítě umožňují sledovat například aktuální aktivity vysokých škol, výzkumných ústavů nebo nemocnic či knihoven, dále pak významné osobnosti, které zde sdílí nejen své vlastní aktivity ale i odkazy na zajímavé články či události dle svých zájmů. Prostřednictvím vědeckých sociálních sítí Academia.edu, ResearchGate a Mendeley lze poměrně pohodlně prohledávat odbornou literaturu s možností získání plného textu. V případě sítí ResearchGate a Academia.edu je plný text často dostupný přímo na platformě nebo na vyžádání od autora, sítě a jejich obsah jsou zároveň indexovány pomocí vyhledávače Google a Google Scholar.

Literatura

- [1.] Noorden, R. V. *Online collaboration: Scientists and the social network*. *Nature [Online]* 2014, 512, <http://www.nature.com/news/online-collaboration-scientists-and-the-social-network-1.15711> (accessed 15-01-2016).
- [2.] Brossard, D. and Scheufele, D. A. *Science, New Media, and the Public*. *Science [Online]* 2013, 339, pp 40–41. DOI: 10.1126/science.1232329. <http://www.sciencemag.org/content/339/6115/40.full> (accessed 15-01-2016).
- [3.] boyd, d. m. and Ellison, N. B. *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication [Online]* 2007, 13, pp 210–230. DOI: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x> (accessed 19-07-2015).
- [4.] Kemp, S. *Global Social Media Users Pass 2 Billion*. *News [Online]* 2014, <http://wearesocial.net/blog/2014/08/global-social-media-users-pass-2-billion/> (accessed 18-07-2015).
- [5.] McCarthy, A. *Worldwide Social Network Users – The Complete eMarketer Forecast for 2015*. 2015, DOI:
- [6.] *Top 15 Most Popular Social Networking Sites*. [Online] 2016, <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites> (accessed 2016-02-21).
- [7.] Bert, A. *How to use social media for science – 3 views*. [Online] 2014, <http://www.elsevier.com/connect/how-to-use-social-media-for-science> (accessed 15-01-2016).
- [8.] Rychlík, M. *I vědci mají své „facebooky“*. *Česká pozice [Online]* 2014, http://ceskapozice.lidovky.cz/i-vedci-maji-sve-facebooky-0y8-/tema.aspx?c=A140825_154644_pozice-tema_kasa (accessed 15-01-2016).
- [9.] Yeo, S. K., Cacciatore, M. A., Brossard, D., Scheufele, D. A. and Xenos, M. A. *Science Gone Social*. *The Scientist [Online]* 2014, <http://www.the-scientist.com/?articles.view/article-No/40992/title/Science-Gone-Social/> (accessed 15-01-2016).
- [10.] Facebook, https://www.facebook.com/facebook/info?tab=page_info (accessed 31-07-2015).
- [11.] Newsroom, F. *Company Info*, <http://newsroom.fb.com/company-info/> (accessed 31-07-2015).

- [12.] Twitter Společnost, 2015. <https://about.twitter.com/cs/company> (accessed 2016-02-14).
- [13.] LinkedIn About Us, <https://www.linkedin.com/about-us> (accessed 2016-02-14).
- [14.] Gundotra, V. Introducing the Google+ project: Real-life sharing, rethought for the web. [Online] 2011, <https://googleblog.blogspot.cz/2011/06/introducing-google-project-real-life.html>.
- [15.] Academia About Academia.edu. [Online] <https://www.academia.edu/about> (accessed 15-01-2016).
- [16.] researchgate.net About us. [Online] <https://www.researchgate.net/about> (accessed 15-01-2016).
- [17.] Elsevier Mendeley. [Online] <https://www.elsevier.com/solutions/mendeley> (accessed 15-01-2016).
- [18.] Mendeley support What is Mendeley? [Online] <http://support.mendeley.com/customer/en/portal/articles/227875-what-is-mendeley-> (accessed 15-01-2016).
- [19.] Hoey, S. Mendeley and Elsevier, 2 years on. [Online] 2015, <http://blog.mendeley.com/elsevier/mendeley-and-elsevier-2-years-on/>.
- [20.] Mendeley Claiming your Publication Statistics in Mendeley, 2015.

Kontakt

Ing. Anna Motejlková

1. Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK
 2. Národní technická knihovna
 3. Centrum informačních služeb VŠCHT Praha
- email: anna.motejlkova@techlib.cz
tel.: +420 232 002 572